

До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 2023-55
у Національному юридичному університеті
імені Ярослава Мудрого

В І Д Г У К

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора,
члена-кореспондента НАПрН України, заслуженого юриста України**

Гриняка Андрія Богдановича

**на дисертацію Павловського Олександра Сергійовича
на тему: «Договір поставки матеріальних ресурсів за участю військових
частин відповідно до законодавства України», подану на здобуття
ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – право**

Актуальність теми дослідження. Соціально-економічна перебудова України, як самостійної незалежної держави, спричинила істотні зміни суспільних відносин, у тому числі й у сфері обороноздатності, яка повинна бути підпорядкована національній безпеці. Зміна соціально-економічного укладу весь час призводить до ускладнення існуючих усталених століттями класичних цивілістичних схем. Насамперед йдеться про постійне ускладнення, зважаючи на дію принципу свободи договору, відносин, пов'язаних з купівлею-продажем різного роду (у тому числі й обмеженого в цивільному обороті) майна. Оригінальність та своєчасність поставленої наукової проблеми полягає в тому, що незважаючи на окремі комплексні дослідження цивільно-правового статусу військових частин, участі останніх у зобов'язальних відносинах, наразі в науці так і не досліджено особливості договірного постачання останнім матеріальних ресурсів, виконання робіт та надання окремих послуг. Пояснити це можна тим, що донедавна, в більшості випадків, військові підрозділи не приймали безпосередньої участі у відносинах поставки для них продукції та товарів, виконанні робіт та наданні

послуг, і, як правило, забезпечувалися та продовжують забезпечуватися (навіть під час дії воєнного стану) через відповідні структурні підрозділи Міністерства оборони України.

Водночас вторгнення на територію суверенної України, що триває з 2014 року, свідчить про нагальну потребу у постачанні військових частин Збройних Сил України як обмеженими в цивільному обороті засобами ведення війни, так і необхідними матеріальними ресурсами забезпечення повсякденної життєдіяльності війська. Для цього військові структурні підрозділи Збройних Сил України повинні безпосередньо приймати участь у майновому обороті, укладати від свого імені різноманітні цивільно-правові договори, зокрема, поставки продукції та товарів, енергетичних ресурсів, продуктів харчування тощо.

Зважаючи на те, що важливим регулятором цивільних правовідносин є договір, який є одним з основних елементів правопорядку, тому й комплексне дослідження правової природи договорів в сфері матеріально-технічного забезпечення підрозділів Збройних Сил України не втрачає своєї актуальності. Саме тому у зв'язку із заміною договірним раніше діючого нормативного порядку врегулювання цих відносин потребує перегляду існуючий механізм забезпечення потреб військ у матеріально-технічних ресурсах в напрямі розширення договірної сфери регулювання тилового забезпечення повсякденної діяльності військ, надання військовим частинам (як юридичним особам публічного права) більшої самостійності при вирішенні питань, що становлять інтерес для них як суб'єктів майнових відносин.

Означені питання встановлення правової природи, місця, особливостей укладення та виконання договорів поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин частково піддавалися у вітчизняній правовій доктрині науковому вивченню та характеризуються деякою позитивною динамікою свого вирішення. Аналіз останніх досліджень та публікацій з окресленого питання свідчить, що в науковій літературі розробленими слід уважати аспекти визначення поняття цього договору і встановлення його місця в

системі договірних зобов'язань; встановлення статусних вимог щодо участі в такому договорі; описання практичних питань укладення та виконання договору. Разом із тим фрагментарними є розробки питань захисту прав сторін цього договору, особливостей зміни умов та його розірвання, відшкодування збитків, обмеження договірної свободи у тому числі й при дії воєнного стану тощо.

Все це свідчить про актуальність та необхідність проведення дослідження питань договірного регулювання відносин з постачання військових частин матеріальними ресурсами в контексті сучасних суспільних трансформацій, що дозволило досліднику знайти та доповнити наявний вакуум у цій сфері.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації.

Ознайомлення зі змістом рецензованої дисертації дозволяє зробити висновок про сумлінність здобувача при підготовці дослідження. Обґрунтованість наукових положень, висновків, рекомендацій і пропозицій з удосконалення законодавства зумовлена логічністю та раціональністю побудови структури роботи; якісним аналізом використаного емпіричного матеріалу, зокрема, нормативно-правових актів, наукових праць, типових договорів; використанням низки загальнонаукових і спеціальних методів пізнання; достатнім рівнем узагальнення теоретичних висновків і поглядів, викладених у вітчизняній та зарубіжній правовій літературі, ретельним опрацюванням відповідних джерел цивільного права, належною апробацією результатів дослідження і їх оприлюдненням відповідно до встановлених вимог.

Вищевикладене свідчить про достатній рівень обізнаності дисертанта у досліджуваних питаннях. Постановка завдань, визначення об'єкта, предмета та мети наукового пошуку має чіткий і зрозумілий вигляд й повною мірою відповідає встановленим вимогам. Все це дає підстави дійти висновку про досягнення здобувачем мети наукового пошуку.

Достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, у значному ступені зумовлюються актуальністю дослідження й не викликає сумнівів. Представлена робота є першим в Україні науковим дослідженням, в якому комплексно проаналізовано договірні відносини поставки військовим частинам матеріальних ресурсів відповідно до законодавства України. Такий підхід дозволив визначити теоретичні та практичні аспекти укладення та виконання договору поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин за цивільним законодавством України.

Серед положень дисертації, які характеризуються елементом новизни, та, на наш погляд, допомагають вирішити низку важливих теоретичних проблем, слід окремо зупинитися на таких результатах дослідження.

Насамперед варто відзначити розроблену автором дефініцію поняття договору поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин як домовленості, яка виникає у результаті планування, розміщення замовлення та визначення постачальника (виконавця), в силу якої постачальник (виконавець) зобов'язаний поставити товар на умовах, зазначених в документації про закупівлі, а військова частина – прийняти і оплатити його з метою найбільш повного та своєчасного задоволення власних потреб в матеріальних ресурсах (стор. 113 дисертації). Зазначене визначення, яке характеризується повнотою та змістовністю, відображає найбільш важливі правові ознаки договору поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин, що, своєю чергою, сприяє правильному розумінню його сутності і призначення у механізмі правового регулювання відносин з поставки матеріальних ресурсів в оборонній сфері.

Варто погодитися з наведеними в роботі додатковими аргументами щодо спеціальної правосуб'єктності військової частини як учасника договірних відносин. Зокрема, військова частина як суб'єкт договірних зобов'язань може мати лише ті цивільні права та обов'язки, які відповідають меті її діяльності та державним інтересам. Такий умовивід обґрунтовується

тим, що специфіка цивільної правосуб'єктності військової частини полягає в специфічній меті її утворення – забезпечення обороноздатності держави. Відповідно й участь в договірних правовідносинах носить для військових частин допоміжний у відношенні до основної діяльності характер, а отже, вони не можуть використовувати свою правосуб'єктність всупереч визначеним цілям та не повинні мати широких можливостей для зайняття прибутковою діяльністю. Тому їх правосуб'єктність хоча і може бути досить широкою за змістом, але в цілому носить спеціальний характер (стор. 63–64 дисертації).

Заслужує схвалення проведений в дисертації аналіз змін, що відбулися після 24 лютого 2022 року в сфері укладення договорів поставки для військових потреб. Зокрема положення Закону України «Про публічні закупівлі» у відносно мирний (до 24 лютого 2022 року) час закріплювали наступну схему обрання військовою частиною майбутнього контрагента за договором: замовник самостійно та безоплатно через авторизовані електронні майданчики у порядку, встановленому Уповноваженим органом, оприлюднював інформацію про проведення конкурентних процедур закупівель, тендерну документацію та проєкт договору про закупівлю. Уповноважена особа під час організації та проведення процедури закупівлі забезпечувала об'єктивність та неупередженість цього процесу в інтересах замовника. В реаліях же повномасштабного вторгнення відбулися певні послаблення щодо укладення договору поставки для військових потреб. Зокрема державний замовник оприлюднює в електронній системі закупівель звіт про закупівлю, укладений без використання електронної системи закупівель (крім закупівель товарів, робіт, послуг оборонного призначення, що становлять державну таємницю). Державні замовники після припинення або скасування військового стану та зі спливом 90 днів зобов'язані оприлюднити в електронній системі звіти щодо укладених та виконаних договорів протягом дії правового режиму воєнного стану. Таким чином, для військових потреб на законодавчому рівні є послаблення і це не випадково, так як немає часу

проводити всі зазначені вище етапи для обрання контрагента та укладення договору поставки (стор. 111 дисертації).

Цікавим для ознайомлення є наведений в роботі міжнародний досвід з поставок різної військової продукції для потреб армії, зокрема й досвід США. Як приклад, в роботі наведено аналіз строків поставки озброєнь в Україну США за Законом «Про Ленд-Ліз» (10.05.2022 р.). Постачання військової техніки зі США на 2022 та 2023 фінансові роки обумовлено строками, яких, на жаль, не завжди вдавалось дотримуватись. Схожа ситуація, як наголошує на стор. 131 дисертації дослідник, після введення правового режиму воєнного стану і з простроченням за договорами поставки матеріальних ресурсів. Якщо причини прострочення будуть визнані поважними, то сторона, яка порушила зобов'язання щодо строків, звільняється від цивільно-правової відповідальності.

Інший приклад стосується реалізації принципу відкритості та прозорості при закупівлі товарів, робіт і послуг для військово-оборонної сфери в США. Зокрема Офіс державного замовлення США контролює весь процес планування, розміщення та виконання державного замовлення на основі автономного контрактного законодавства. В цілому прозорість контрактної системи в оборонній сфері США проявляється у відкритій публікації нормативно-правових актів, що регулюють контрактну діяльність, вільному доступі до документів, які містять вимоги до учасників, роз'яснення учасникам причин, за якими з ними не було укладено державний контракт, однак не у повному доступі необмеженого кола осіб до відомостей щодо реалізації кожного етапу задоволення державних потреб (стор. 136 дисертації).

Варто підтримати відображені на стор. 48–51 дисертації авторські міркування щодо недоцільності використання правових конструкцій господарського відання та оперативного управління у господарській діяльності військових частин як штучно створених для потреб одержавленої економіки обмежених речових прав, які не мають аналогів у розвинених правопорядках і не відповідають традиційним цивілістичним поглядам. У

цьому зв'язку слухним видається досвід Грузії, Молдови, Латвії, Литви, Естонії, які відмовилися від використання як прав господарського відання і оперативного управління, так і підприємств як особливої організаційної форми господарювання. При цьому функції зазначених вище речових прав фактично виконують узуфрукт, право власності, довірче управління майном.

Дисертації притаманні й інші, не менш цікаві висновки, зроблені автором за результатами дослідження, що свідчать про новизну дослідження, направленість на розвиток науки цивільного права та удосконалення механізму врегулювання відносини з постачання матеріальних ресурсів за участю військових частин.

Повнота викладення одержаних результатів.

Основні положення та висновки, вироблені під час дослідження, відображено у 7 наукових публікаціях, зокрема: 4 статтях у наукових періодичних виданнях (у тому числі 3 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому виданні); 3 працях апробаційного характеру.

Аналіз опублікованих здобувачем наукових статей і тез доповідей на науково-практичних конференціях дозволяє дійти висновку про належну повноту викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих наукових працях.

У дисертації О. С. Павловського «Договір поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин відповідно до законодавства України» не виявлено порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, відзначаючи його теоретичну та практичну цінність, слід зазначити, що в роботі містяться окремі положення, які є недостатньо аргументованими, дискусійними чи потребують уточнення позиції здобувача.

1. Потребує додаткового обґрунтування «умовна класифікація договорів», які укладаються військовими частинами на два види: 1) договори, притаманні для організацій будь-якої форми, оскільки призначені для

забезпечення їх нормальної роботи, а тому не потребують додаткової регламентації (договори про надання комунальних послуг, послуг зв'язку, розрахунково-касове обслуговування, а також передбачені планами господарської діяльності військових частин договори поставки матеріальних ресурсів); 2) договори, пов'язані зі здійсненням уповноваженими суб'єктами повноважень щодо військового майна (найм (оренда) військового майна (за винятком озброєння, боєприпасів, бойової та спеціальної техніки). З цього приводу варто було б визначити критерій такої класифікації, оскільки із наведеного в роботі підходу вбачається їх поділ за критерієм направленості результату. Натомість цікавою для обговорення була б пропозиція покладення в основу поділу договорів за участю військових частин критерію правового режиму військового майна.

2. При публічному захисті потребує додаткових пояснень зроблений в роботі висновок (п. 3 наукової новизни), що військова частина має відокремлене майно, яке належить їй на речовому праві (*узуфрукті*) (стор. 51 дисертації). Такий висновок дисонує з положенням ст. 3 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», в якій закріплено підхід, за яким військове майно закріплюється за військовими частинами Збройних Сил України на праві оперативного управління. Загалом позитивно сприймаючи зроблені в роботі спроби визначити речове право, на якому майно належить військовим частинам Збройних Сил України, потребує деталізації висновок про можливість «безболісної» заміни правових конструкцій господарського відання та оперативного управління у господарській діяльності військових частин таким різновидом речових прав, як узуфрукт.

3. Потребує додаткових пояснень зроблений в роботі висновок про доцільність утворення в структурі Міністерства оборони України спеціального структурного підрозділу Міністерства юстиції, який буде вести реєстр військових організацій – юридичних осіб (стор. 46 дисертації). З цього приводу варто наголосити, що постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку реєстрації військових частин як суб'єктів господарської

діяльності у Збройних Силах» саме Міністерство оборони України наділене компетенцією реєстраційного органу військових частин. Зважаючи на це потребує додаткового пояснення висновок, що з цієї метою доцільно при Міністерстві юстиції створити відповідний структурний підрозділ, компетенцією якого буде реєстрація військових частин як юридичних осіб публічного права.

4. Спірним є зроблений в роботі висновок про необхідність законодавчого закріплення у ЦК України положень про договір поставки для державних потреб, з визначенням його предмету, статусу сторін, порядку укладення, умов виконання та відповідальності за порушення його умов. Відповідно потребують додаткового пояснення наведені аргументи про необхідність закріплення правового статусу військової частини як юридичної особи публічного права у ЦК України та доповнення положеннями щодо можливості укладення договорів поставки для державних потреб визначеними суб'єктами (стор. 124 дисертації). З цього приводу варто наголосити на неможливості врегулювання в межах ЦК України всіх приватноправових відносин за участю різних учасників. Більше того, варто звернути увагу й на закріплені в Концепції оновлення Цивільного кодексу України положення щодо необхідності виключення з канви ЦК України деяких інститутів зобов'язального права, які збереглися з часів функціонування адміністративно-командної економіки, зокрема й договору поставки (§ 5.36 Концепції).

5. В роботі такого рівня варто було б задатись питанням групової та видової класифікації договорів поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин. З цього приводу заслуговує уваги зроблений в роботі висновок, що договір поставки товарів для державних потреб характеризується родовими ознаками купівлі-продажу, а також має властивості поставки як виду купівлі-продажу (стор. 153 дисертації). У цьому зв'язку варто було б подумати над виокремленням в межах групи договорів купівлі-продажу та її виду – договору поставки – підвиду договору поставки

товарів для державних потреб, в межах якого – підпідвиду – договору поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин, зважаючи на притаманність цій договірній конструкції відмінних ознак, які обумовлюють необхідність вироблення специфічного правового регулювання.

Загалом же варто зауважити, що висловлені зауваження у своїй більшості мають рекомендаційний характер і направлені на деталізацію зроблених в роботі висновків, тому не впливають на високу позитивну оцінку рецензованої роботи в цілому. Здобувач ступеня О. С. Павловський володіє достатніми теоретичними знаннями, має необхідний практичний досвід застосування законодавчих положень, що стали предметом його дослідження, вдало аналізує проблемні питання та критично їх оцінює. Дослідник проявив безсумнівну здібність до самостійного ведення науково-дослідних робіт на належному науково-теоретичному та методологічному рівнях.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Представлена О. С. Павловським дисертаційна робота на тему «Договір поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин відповідно до законодавства України» є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отримані науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення наукового завдання, що полягає у формуванні нових теоретичних положень щодо удосконалення механізму договірної регулювання відносин постачання військових частин Збройних Сил України матеріальними та іншими ресурсами, визначення правової природи договору поставки таких ресурсів та змістовно-елементної специфіки, порядку його укладення, виконання, припинення, встановлення особливостей захисту прав та інтересів його сторін.

Дисертація Павловського Олександра Сергійовича на тему: «Договір поставки матеріальних ресурсів за участю військових частин відповідно до законодавства України», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам п. 6–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – Право в галузі знань 08 «Право».

Офіційний опонент:

Заступник директора Інституту правотворчості

та науково-правових експертиз

Національної академії наук України з наукової роботи,

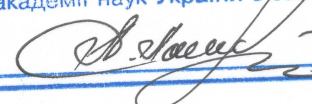
доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент НАПрН України,

заслужений юрист України

Андрій ГРИНЯК

Підпис Анатолія Лапка засвідчую:
Заступник директора Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України з загальних питань
 Анатолій ЛАПКО